

אך תוכניתו המפליגה של בן-גוריון לאירגון משותף נמנעה מלהתייחס לשתי בעיות מכריעות. שאלת העליה ושאלת העבודה העברית. באותה תקופה היתה עדיין אמונה בהשגת רוב מאסיבי יהודי בא"י תוך תקופה קצרה, ולא נראה הצורך לדון בשאלות. כיצד למנוע השתלטותו של רוב ערבי באגודות המקצועיות המאוחדות, וכיצד תחלק ההסתדרות מקומות עבודה לפועלים ערביים מבלי שהבטיחה מקומות-עבודה לעולים יהודיים.

אילווציה-מציאות גרמו לצינון ההתלהבות הראשונית, ועד מהרה החלו לסייג את האירגון המשותף בסייגים של היקף ושל צורת-אירגון. לקראת ועידת ההסתדרות השנייה דיבר בן-גוריון על כך שהפועלים היהודיים והערביים יעבדו יחד אך-ורק בעבודות הממשלה שאינן מיוחדות לעם זה או אחר, אולם בעבודות שבמשק היהודי יעבוד אך ורק הפועל היהודי. הוועידה השנייה של ההסתדרות (20-7 בינואר 1923) קבעה כי "קשירת יחסים-חברים עם הפועלים הערביים בארץ הוא אחד מתפקידי היסוד של ההסתדרות". אך כבר לא נאמר דבר על קשרים אירגוניים.⁷

לקראת הבחירות למועצות-הפועלים העירוניות (1927) הופיעו המפלגות השונות במצעים שבהם באה לביטוי המחלוקת האידיאולוגית והאירגונית בסוגיית האירגון המשותף (ראה להלן, פרק רביעי). בוועידה השלישית עצמה (22-5 ביולי 1927), נתקבלה, מכוח הרוב של אהה"ע ההחלטה הבאה בנושא האירגון המשותף:

- א. הוועידה רואה צורך בשיתוף-פעולה של הפועלים היהודיים והערביים בעניינים החיוניים המשותפים להם.
- ב. כיסוד הפעולה המשותפת מונחת ההכרה בערכה החיוכי ובכוונותיה של העליה העברית לארץ.
- ג. לשם פעולה זו נוצרת ברית-בינלאומית של פועלי א"י, על יסוד חטיבות לאומיות-אוטונומיות.
- ד. הלשונות הרשמיות של הברית הן עברית וערבית.
- ה. כל החטיבות העבריות הן חלק אורגאני של ההסתדרות הכללית של העובדים הערביים בא"י, שאינה משנה, עם יצירת הברית, את מיבנה וחוקתה.
- ו. כל החטיבות הלאומיות האחרות אף הן רשאיות להתאחד להסתדרות כללית ארצית אוטונומית בתוך הברית.⁸

אשר למשמעויותיה של החלטה זו, הרי בניגוד לעמדת השמאל (פוע"צ-שמאל והשרה"צ — עם כל ההבדלים ביניהם, שיפורטו בהמשך) שתבע יוזמה יהודית לאירגון הפועל הערבי, שהוא בבחינת אסור שאינו יכול להתיר איסוריו, קיבל הרוב כתנועת הפועלים את ההנחה, שאין זה מתפקידו, מכוחו ומעניינו של הפועל היהודי לארגן את הערבים. הסעיף השני של ההחלטה, המדבר על העליה, עומד על הדילמה העיקרית: אם יאורגן הפועל הערבי, הוא עלול לתבוע מנופול לאיגוד המקצועי על העבודות בארץ, ולסגור בפני העולים, כפי שאירע בארצות הגירה אחרות. מכאן הצורך להגביל את האירגון בתחום זה. אין בהחלטה מלה וחצי-מלה על איזשהו גוף משותף יהודי-ערבי, אף לא בתחום הסתדרות פועלי-הרכבת בלבד. כן נעדר ממנה האישור לפעילות המועצות העירוניות באירגון פועלים ערביים בערים. מתקבל על הדעת ששורש הנסיגה בשאלה זו נעוץ בקשיים שגרם המשבר-הכלכלי, אשר חייב לדאוג בראש-ראשונה לפועלים היהודיים, והגביר את חוסר-הסובלנות כלפי הפועל הערבי כמשק העברי.⁹

אשר לסעיף ג' בהחלטות, זה המדבר על כינון "ברית בינלאומית של פועלי א"י" על יסוד חטיבות לאומיות-אוטונומיות, הרי, מכוח הנסיבות בארץ, שרחפו להתברלות לאומית ופוליטית, הפכה הברית למעשה לאירגון פועלים ערבי בחסות ההסתדרות, וללא נושא עצמי רציני.¹⁰

מאורעות תרפ"ט, אשר פרצו כשנתיים לאחר הוועידה ה-3 של ההסתדרות, היו בבחינת עידת-אדמה שחוללה זעזוע, וגררה רוויזיה בחוגים רחבים ביישוב היהודי לגבי הערכתם את הבעייה הערבית ודרכי-התייחסותם אליה, או לפחות דחפה להשחזתן וחיזוקן של עמדות קיימות. היה צורך לעיין מחדש בהנחה שבה איפיינה עד אז רבים כתנועת-הפועלים. לפיה אין הניגוד היהודי-ערבי ניגוד לאומי אלא ניגוד מעמדי, שמקורו בניגודי-האינטרסים בין האפנדים הפיאודליים לבין הדינאמיקה הציונית המביאה פיתוח וקידמה לארץ. עקב מאורעות-הדמים הוחזרה לרבים העובדה אשר בה נוח היה לחמוק ולהתעלם ממנה, כי מול המפעל הציוני בא"י ניצבת תנועה לאומית המונית ואתגרת, יהיה השיפוט הערכי לגביה אשר יהיה.¹¹ אך מ"תגלית" זו נבעו מסקנות שונות, ואף נוגדות, אצל הזרמים השונים כתנועת-הפועלים. מעבר לחילוקי-דעות אלה שררה הסכמה לגבי הצורך להכיר את הערבים ולפתח קשרים עימם. מי שהתעלם מקיומה של הבעייה הפוליטית חיפש תיקון לבעייה הערבית בתוכנית הפעולה בתחומים החברתיים-כלכליים. מי שהכיר בקיומה — יצא מהנחה כי ניתן לקיים מסכת יחסים ושיתוף-פעולה בין יהודים וערבים למרות הניגוד הפוליטי בין שני העמים, ותוך הקהית-עוקץ.¹² דיון ציבורי זה כלל, כמובן, גם דגש מחדש על סוגיות העבודה העברית והאירגון המשותף. בכל הנוגע לסוגיות אלו היתה קיימת רגישות מיוחדת ומוכנת אצל פועלי המושבה.¹³

עוד ידובר, בהמשך החיבור, באורח מפורט על עמדותיהן של הקבוצות השונות כתנועת-הפועלים לגבי סוגיית האירגון המשותף, אך עניינו של חיבורנו הוא באגודה, אשר שמה לה למטרה להיאבק על מימוש הרעיון, תוך אינטרפרטציה מרחיקת-לכת של החלטות הוועידה השלישית של ההסתדרות בסוגיה זו. האגודה קמה ביוזמתם של שני פלגי פועלי-ציון-שמאל, ולבשה אופי של "אירגון-חזית" (front-organization). יש, איפוא, טעם לאזכר את עמדתם של אנשי פועלי-ציון-שמאל בסוגיית האירגון המשותף.

בניגוד גמור לגישות שרווחו במפא"י, האמינו אנשי פוע"צ-שמאל לפלגיהם כי אפשר למצוא פיתרון לבעיית היחסים בין הלאומיות היהודית והערבית, בדרך של "סולידאריות מעמדית" בין עמלי שני העמים, תוך מלחמה משותפת בשלטון המנדטורי. סיסמאותיהם של פוע"צ-שמאל דיברו על "מלחמה משותפת לעובדי שני העמים מתוך אחווה של חיים ושיתוף-ענינים, נגד השלטון האימפריאליסטי והמעמדות הרכושניים, בעד ממשלת פועלים ואיכרים", טיסמה אשר ללא-ספק הושפעה מן האידיאולוגיה של המהפכה הרוסית.¹⁴

סיפור הקמתה ופירוקה של האגודה שחתרה לאירגון משותף של פועלים יהודיים וערביים בא"י • בראשית שנות ה-20 היה בן-גוריון נחרץ בקריאתו לאירגון משותף של פועלי שני העמים, אך לקראת סוף העשור מיתן מגמה זו • ועידת ההסתדרות ה-3 (1927) קיבלה נוסחה פושרת, המדברת על "שתי חטיבות לאומיות אוטונומיות" • אגודת "אחוות-פועלים", שנוסדה ב-1930 ביוזמת פועלי-ציון שמאל, חתרה "לתת שיניים" להחלטת ההסתדרות • מדוע לא הצטרף "השומר הצעיר" ל"אחוות-פועלים"? • תוך 6 שבועות הוציא השלטון הבריטי את האגודה אל מחוץ לחוק • דילמות-היסוד שבפניהן ניצבה תנועת-הפועלים העברית בשחרר-ייסודה (בסוגיית האירגון המשותף) רלוואנטיות גם כעבור 50 שנה, לאחר שההסתדרות פתחה שעריה לפועל הערבי.

אחוות-פועלים

יוסי אמיתי

■ מבוא

אין ספק כי סוגיית האירגון המשותף (לפועלים יהודיים וערביים בא"י) היתה אחת הסוגיות הרגישות והכאובות ביותר שנלוו למאבק על עבודה עברית, אשר העסיק את תנועת-העבודה היהודית בא"י מאז היווסד ההסתדרות. להתמודדות עם סוגיה זו היו היבטים מעשיים ואידיאולוגיים כאחד. מן הבחינה המעשית, נעוצה ראשיתו של רעיון האירגון המשותף במציאות של עבודה משותפת של יהודים וערבים בעבודות הציבוריות שיוזמה הממשלה הבריטית בראשית ימיה של העליה השלישית. בכניש צמח-טבריה התארגנה חבורה ערבית, שקיבלה עבודה בקבלנות מידי ההסתדרות, בתנאים שווים עם הפועלים היהודיים.¹ בהסתדרות פועלי הרכבת, הדואר והטלגרף היו מאוגדים יהודים וערבים כאחד, כבר בשנת 1922.² הימים שקדמו להתכנסות ועידתה השלישית של ההסתדרות ב-1927 היו ימי משבר כלכלי כבר שלאחר העליה הרביעית, שלווה בירידה גדולה מן הארץ. מיפעלים רבים נסגרו, ו"סולל בונה" לא עמד בהתחייבויותיו הכספיות. מספר המובטלים הגיע לכדי שליש מכלל העובדים. מחמת האבטלה, העדר אירגון מקצועי לפועל הערבי, ובמיוחד לפועל החקלאי, החריפו היחסים בין פועלי שני העמים, מה שהפך את סוגיית האירגון המשותף לשאלה אקוטית.³ למעשה, התנהל דיון בסוגיה זו עוד בשנים שקדמו לכך, שנחאפיינו דווקא בשיגשוג מישקי ותעסוקה מלאה במשק העברי, שהתפשטה גם למשק הערבי, והביאה בעקבותיה תביעות לתיקונים סוציאליים מצידן של כמה קבוצות פועלים ערבים. יוזמתן של כמה מועצות-פועלים לאירגון הפועל הערבי (1925) נתקלה בביקורת חריפה מצד חוגים אזרחיים, כמו גם מקרה של מפלגת "הפועל הצעיר".⁴ עניינו הרואות, שהתמורות והאילווצים המישקיים המשתנים בא"י, המעבר ממשק צומח ומשגשג למשק משברי, וחוזר-חלילה, הולידו השקפות שונות ומנוגדות כאשר לכורח ליצור מסגרות אירגון משותף לפועלים היהודיים והערביים. עמדות שונות אלו (אשר תידונה כפירוט בהמשכו של חיבור זה) ניוונו, כמובן, מן התשתית הרעיונית של גופים מפלגתיים אלה או אחרים ביישוב.

מן הבחינה האידיאולוגית, היה זה לכאורה אך טבעי שתנועת-פועלים כעלת מחוייבות ערבית סוציאליסטית תשאף לקיים מסגרת אירגונית משותפת לפועלים בני עמים שונים, תושבי אותה ארץ עצמה. תחילה התאפיינה גישתה של תנועת-הפועלים היהודית-הארצישראלית בהתלהבות התחלתית. היה זה דוד בן-גוריון, אשר הציע לוועידת אחדות-העבודה (אב תרפ"א) תוכנית פעולה בקרב הפועלים הערביים, אשר נקודת-המוצא שלה אמרה: "קביעת יחסי-חברים בין העובדים הערביים ובין המוני-העמלים הערביים, על יסוד של פעולה משותפת כלכלית, מדינית וחברתית — היא תנאי הכרחי לגאולתנו בחור עם עובד חופשי".⁵ הוא אף הרחיק-לכת, ויצד לפועל הערבי את המשימה "לעמוד בראש תנועת השיחרור והתחיה של עמי המזרח הקרוב".⁶

רשימת קיצורים וראשי תיבות

1. אנציקלופדיה — כנעני, דוד (עורך), אנציקלופדיה למדעי החברה.
2. א"פ — אחוות-פועלים (האגודה ו/או הקובץ).
3. גנזך — גנזך המדינה, ירושלים.
4. זית — זית, דוד; בין ריאליזם לאוטופיה (עבודת גמר לתואר M.A. באוניברסיטת ת"א).
5. כהן — כהן, אהרון: ישראל והעולם הערבי.
6. מרגלית, השה"צ — מרגלית, אלקנה: השומר הצעיר — מעדת נעורים למארכסיזם מהפכני.
7. מרגלית, שמאל — מרגלית, אלקנה: אנאטומיה של שמאל.
8. שפירא — שפירא, אניטה: המאבק הנכבד (עבודה עברית 1929-1939).

פוע"צ-שמאל נחלצו בשנת 1930 להקים את האגודה שנקראה "אחוות-פועלים". בעיקרו-של-דבר, כאמור, הכוונה היתה להפעיל לחץ על ההסתדרות לממש את הפעלת האירגון הבין-לאומי.¹⁵ קרוניתה תכניה ואחריתה של אגודה קצרת-ימים זו הן עניינו של החיבור הנוכחי.

■ א. הקמתה של אגודת א"פ

תחילתה של האגודה היא ביוזמה נפרדת ושונה במידה מסוימת של כל אחד משני אנשי פוע"צ-שמאל המפולגים.

ב-1 במאי 1930 פורסם ב"דבר" כרוז מטעם "הוועדה האינציאטיבית על-ידי מפלגת פועלי-ארץ-ישראל (פועלי-ציון)". עליו תתמו "בשם המפלגה" זאב אברמוביץ ויצחק יצחקי, ו"בשם קבוצת הכלתי-מפלגתיים" מניה שוחט ורוד ויסמן. הכרוז קבע כי "התאחדות ההמונים העובדים היהודים והערבים וזהו גזירת ההתפתחות והתקדמות ההמונים של שני העמים, ומאורעות אב (תרפ"ט) רק העלו בצעקת-דמים וקורבנות חפים-משע את התפקיד הזה ותביעתו הנמרצת". הכרוז ציין עוד כי "רבים הם המודים להלכה בצורך האירגון הבין-לאומי, אבל הודאה זו נטולת-ערך, כל-עוד ההכרה הסרה הפעולה האירגונית המתאימה". אילזאת, הכרוז הכרוז על רעיון כינונה של "ליגה לאירגון בין-לאומי של הפועלים היהודים והערבים בא"י". עם זאת הציג הכרוז, בין-היתר, כתנאי להשתתפות בליגה, "הכרה בעליה ובהגשמת ריכוזו הטריטוריאלי בארץ" של הפועל העברי.¹⁶

באותו יום עצמו פורסם ב"דבר" כרוז אחר, תחום בין-השאר ע"י מ. ערעם, הוגו ברגמן, סירני, א. קובלנוב, ניר וג'ורג' נצאר. כרוז זה הופיע בשם "חברת אחוות פועלים". מטרתה של חברה זו הוגדרה באורח מטושטש יותר ממטרות ה"ליגה" המוצעת מטעם אנשי יצחקי, כפרט בעניין העליה. מטרת א"פ הוגדרה באותו כרוז כדלקמן: "לחת להסתדרות העובדים העברית הכללית בא"י... צודה אירגונית כזאת, אשר תאפשר לה לשמש מקום ריכוזם וכינונם של המוני הפועלים במסגרת בינלאומית". לגבי תנאי הצטרפות, אמר שם: "החברה תפוחה לכל פועל ועובד, בלי הבדל אומה, מין, השקפה ודעה פוליטית, המחייב את האירגון הבינלאומי, את הגברתם, גידולם והתפתחותם של הפועל היהודי והערבי, ואת שיתוף ענייניהם הלאומיים-מעמדיים". בניגוד לכרוז ה"ליגה" לא הוזכרו בכרוז "חברת א"פ" עניין העליה והריכוז הטריטוריאלי המפורש. לעומת זאת הוגדרה א"י כ"ארץ דר-לאומית".¹⁷ כרוז שניסוחו של כרוז "חברת א"פ" נועדו לאפשר את ההתקשרות עם אנשי "ברית שלום", אשר לגביה קימו שני פלגי פוע"צ-שמאל יחס מסויג, ואף חרף מכך.¹⁸ (פירוט היחסים בין פוע"צ-שמאל ל"ברית שלום" – להלן).

שבועיים בלבד מיום פרסומם של שני הכרוזים הצטרפה ה"ליגה" לא"פ. בהסכם ההצטרפות נאמר בפירושו, כי כל חבר בא"פ חייב להכיר בזכותם של ההמונים העובדים הערבים להתפתחותם הסוציאלית והלאומית החופשית בא"י, ובזכות ההמונים היהודים לעלות בלי כל הגבלות ותנאים ולהתרכז בא"י, ובהתפתחותם הסוציאלית והלאומית החופשית בא"י.¹⁹ בהסכם זה לא הוזכרו שאלת הריכוז הטריטוריאלי והרוב היהודי בא"י. כן לא היתה בהסכם (וכן גם בחוברת האגודה ובכרוזיה) כל התייחסות למלחמה בממשלה או למאבק אנטי-אימפריאליסטי (פרט לדברים שהשמיע סירני במועצת ההסתדרות, וצוטטו בחוברת). מכל מקום, רובי שני פלגי פוע"צ-שמאל יכלו מעתה לברך על המוגמר, ולציין בהודעה המשותפת כי "בוזה הושם קץ לסכנה של איזו שהיא פעולה נפרדת, מקבילה לפעולת א"פ. א"פ היא האחת והיחידה".²⁰

מכחינת הרכבה, היוותה אגודת א"פ, כאמור, מעין "אירגון חזית". היו שראו בהרכב זה "קואליציה מזודה".²¹ השתתפו בה אנשי פוע"צ-שמאל משתי סיעות (זו של ערעם וזו של אברמוביץ), הוגו ברגמן – איש "ברית שלום", מניה שוחט – המקורבת ל"ברית שלום", אך גם לחוגי השומר וההגנה, ח.א. סירני – איש הקיבוץ המאוחד מרחובות, ועוד. "קיסת כה רחבה של משתתפים שונים איש מרעהו", מעירה אניטה שפירא, "חייבה שיטת כוללנית בעלת תוכן מעורפל, אשר תוכל לשמש כסיס משותף, למפירוד לאומי – לאיחוד בין-לאומי! מיכור עמים – לאחוות פועלים".²²

שיתוף-הפעולה עם אנשי "ברית-שלום" היווה בעיה רגישה מאוד. שני אנשי פוע"צ-כאחד פסלו באופן פסקני את "ברית-שלום". היא נחשבה בעיניהם תנועה זעיר-בורגנית, או כזו הפועלת לטובת חוג מצומצם בכורגנות היהודית אשר התבסס כבר כארץ, ולטובת הוועד החקלאי שאינו זקוק עוד לעלייה. מכאן ה"פציפיות הכורגנית" של התנועה ונכונותה להסתלק לא רק משאיפות הציונות הפרולטארית, אלא אף מעצם הציונות". כן נטען כלפי ברית-שלום כי היא מתעלמת מכל ניתוח מעמדי של הקייטוב החברתי. לגביה קיים "עם" כמושג מונוליתי, ועל כן היא דוגלת בפרלמנט (בא"י), אף כי "בתנאים הנוכחיים רק יגביר פרלמנט בארץ את שלטון האימפריאליזם נגד ההמונים". ועוד: היא מדברת על שלום עם "ערבים" שחם, ו"אינה מבינה כי מאורעות תרפ"ט למשל הם פרחי מלחמתו של הפיאודל הערבי לענייניו המעמדיים". ועד השגות כיוצא באלו.²³ שיתוף-הפעולה של אנשי פוע"צ-שמאל עם אנשי "בית-שלום" היה, איפוא, מלווה חששות וטעוין-מתח, ושני הצדדים לא החמיצו הזדמנויות להבליט גם את המפריד ביניהם.

עם הקמתה פירסמה א"פ תזכיר למועצת ההסתדרות, בו התריעה על כי "הזעה" פ של ההסתדרות לא עשה עד עתה שום צעד ממשי להגשמת הצורך הזה (האירגון המשותף). אפילו החלטות הוועדה השלישית בעניין זה לא הוצאו לפועל עד היום. זה שלוש שנים מונחות החלטות אלה כאבן שאין לה הופכין, ובינתיים אף אותו המספר המצומצם של הפועלים הערבים שהגיעו להכרת הצורך באירגון נהפכים לכלי-משחית נגד האירגון המשותף ע"י יצירת אגודות פועלים ערביות חדרות שוביניות, לשם מלחמה בחבריהם הפועלים היהודיים". והתזכיר מסיים: "כצעד ראשון ומכריע, כהוכחה בחבריהם על אירגון משותף (...) אינם מלים בעלמא, אנו דורשים מאת המועצה להכריז כי כל אותם הפועלים הערבים המביעים את רצונם ונכונותם להיכנס עכשיו להסתדרות, יכולים להתקבל לתוכה כחברים שוויו-זכויות, עד שייקבע האירגון המשותף לכל פרטיו בדרך הביורוקרטי והנסיון המשותף".²⁴ במקביל, פירסמה האגודה מחאה נגד הפסקת "העליה היהודית העובדת". החלטת-

המחאה נתקבלה בפגישה (אסיפה) של האגודה (לא צויין היכן נערכה), ובה הואשמה "הפוליטיקה של הממשלה הבריטית" בהפסקת עלייתם של הפועלים היהודים לא"י. שהיא בעיקרה עליה של פועלים מאורגנים, המגבירה בהתפתחות הארץ את כוחו של מעמד-הפועלים כולו, ע"י מלחמתם המעמדית". נאמר במחאה עוד, כי "אחד הגורמים של הסולידריות בין-לאומית בתוך הסתדרות העובדים הכללית, והתנכרותה לשאלת האירגון המשותף".²⁵

הננו רואים, איפוא, כי בשני מיסמכים הראשונים מבליטה א"פ את הקשר והיעדר-הסתירה בין המאבק למען עלייה עברית והמאבק למען מימושו של האירגון המשותף.

■ ב. הקובץ "אחוות-פועלים" ותכניו

הגליון האחד והיחיד של הקובץ "אחוות-פועלים" ראה אור בת"א-איפו כחודש יוני 1930. הוא החזיק 66 עמודות (2 עמודות בכל עמוד), ונמכר במחיר של 20 מילים הגליון. "א"פ" הוגדר כ"קובץ מאמרים, מוקדש לכירור שאלת האירגון הבין-לאומי המשותף של הפועל בארץ-ישראל", ובראש עמוד-השער התנוססה הסיסמה "פועלי כל העמים והארצות – התאחדו!". הגליון כלל 21 פריטי-חומר, בהם 6 מיסמכים (הכרוזים וגילויי-הדעת של ההתארגנויות שקדמו להקמת אגודת א"פ, וכן תזכיר א"פ למועצת ההסתדרות, מחאתה נגד הפסקת העליה היהודית העובדת, ותיאור פגישה של חברי האגודה), ו-15 מאמרים תחומים.²⁶

להלן נעסוק בתוכנם של המאמרים העיקריים של הקובץ, תוך סיווגם עפ"י קבוצות-המוצא של מחבריהם. כך יתאפשר לנו לעמוד על קווי-הדמיון בעבודותיהם של אנשי פוע"צ-שמאל (בעיקר ערעם, אברמוביץ, ניר וג'ורג' נצאר), ברית-שלום (הוגו ברגמן) וחברי הקבוצה"מ (סירני) שהשתתפו באגודה.

ראוי להדגיש כי, בניגוד לוויכוח של שנות ה-20 שלבש במידה רבה אופי תיאורטי, עמד הוויכוח שהחל בחורף 1930 (שא"פ הביאו לכיטוי מרוכז ומגושם) תחת לחצן של מסיבות-הזמן, מה גם שהתנהל לאחר שוועידת ההסתדרות ב-1929 כבר קיבלה החלטות מוסמכות בסוגיית האירגון המשותף. נוצר הרושם כי השעה דוחקת מבחינה מדינית וכלכלית, וכי יש איפוא למהר בנקיטת צעדים ממשיים בתחום האירגון המשותף, כטרם תוחמץ ההזדמנות, יצמחו אירגונים לאומיים נפרדים ומושרשים, ו"כל מפעלנו יכול להסתכן במלחמה הזאת", כדברי אנצו סירני.²⁷ בסימנה של תחושת הזמן האדול עמד, איפוא, הדיון כולו.

1. פועלי-ציון-שמאל

נקודת-המוצא של אנשי פוע"צ-שמאל, המרכיב הדומיננטי של א"פ, היתה כלכלית-מעמדית, שנסתייעה בניתוח "מדעי" של "חוקי כלכלה אוניברסליים ואובייקטיביים" וצפי של התפתחויות "אובייקטיביות" שהן כמעט "בלתי-נגמעות".

אנשי פוע"צ-שמאל קבעו כי הסיסמה "100% עבודה עברית" עומדת בסתירה וזעקת גם לחוקי הכלכלה האוניברסליים, גם למציאות הקונקרטיים בא"י. לא המוני-העם הערבי, אלא מעמד האפנדים הוא שרואה בהתיישבות היהודית, ובייחוד בכניסתם של פועלים יהודיים ארצה, סכנה למעמדו. האירגון המשותף – כך טענו – עתיד להעתיק את הניגוד היהודי-ערבי מן התחום הלאומי אל התחום המעמדי, ולמנוע את הסיכונים הפוליטיים הכרוכים בו.²⁸

בקובץ מופיע מאמר מקיף, בחתימת "רם" (ערעם?), על "האירגון הלאומי (להבדיל מן הבין-לאומי) של הפועל וקו התפתחותו". מאמר זה נדרש לליקוי האירגון הלאומי של הפועלים. הוא סוקר את השימוש ב"שק הלאומי" במיגורי משק שונים בא"י, וצופה לו פרוגנוזה שלילית בהמשך הדרך. כך זה במיגור החקלאי (פלחה), אשר בו אין תקווה לחדירת הפועל היהודי "בלי אימפולס כלכלי-מישקי וכלי דחיפה אירגונית-פועלית", שכן המושבה בגליל, הבנויה על עבודה זולה ואינטנסיביות מישקית-הולכת ומתנוונת, ושקועה בקיפאון, יחד עם המשק הערבי הסמוך אליה, באשר לענף המטעים – כאן אמנם קיימת חדירה של עבודה עברית, אך זה הודות למכלול גורמים אובייקטיביים, וזה מורה בעצם על ניצווח העבודה המאורגנת, ולאור דווקא העבודה העברית לכשעצמה (פועלים יהודיים בלתי-מאורגנים נידחו). באזורים אלה קטן כוח-המשיכה של הפועל הערבי למושבה (בשל ההתפתחות הכלכלית המקבילה של מישקי-הוא), אך הצלחת האירגון הפועלי עומדת בסכנה, בשל התהוות רורכות של אלפי פועלים בלתי-מאורגנים, כך שתוסר-האירגון הבי"ל מתנקם בפועל המאורגן. כהעשיה יש אמנם הישגים מנופוליים של העבודה העברית, אך היא באה, בעצם לחלל ריק, בטוחה מפני תחרות לאומית בשלביה הראשונים.

בשלב הנוכחי התרכזו בה פועלים בעלי-הכרה, המשלימים, מתוך הכרת אחריותם הלאומית, עם רמת-חיים זעומה. אך, בלידת-כרידה, גם השיווק מוגבל לשוק הלאומי בלבד. עתה מסתמנת מגמה של יציאה אל השוק הארצי והבי"ל ועקב כך – רצון התעשייתיים ליהנות מעבודה זולה, בלתי-מאורגנת, ערבית, מה גם שבמקביל מתפתחת תעשיית גם במיגור הערבי. בהכרח תיווצר בעתיד מזיגה בין חוג יהודי וערבי, והתביעה לעשות "צדק לאומי" לפועל הערבי תהיה כסות נוחה לשני הצדדים להגיע לרווח במינימום השקעות ומקסימום ניצול. "גם בתעשיה אין איפוא יסוד לשלווה מופרות, אם לא יקום האירגון המאוחד של הפועל". הכיוונים העשויים להתפתח בקרב הפועלים היהודיים בארץ הם שניים: חדירה לאירגון בי"ל, אך גם ציבים, אירגון סגור ומסוגר השומר על פריווילגיות". "אם אירגון בי"ל לא יקום – קובע המאמר – אזי בהכרח-לא-ייועם הולכים אנו לקראת פריחת הצהוב".

ועוד נקבע שם כי קיימת סכנה ש"הוותיק והמושרש ייצאו נגד העלייה – מעלייה סלקטיבית ועד לאחתרתיו, ועד להפסקה טוטאלית". לבסוף, צפוי שהאירגון הלאומי יהפוך "ממכשיר לאומי למכשיר לאומי, מהגנה על העליה לשמירה בפני העליה. העליה היהודית והאירגון הבי"ל" – הא בהא תליא".²⁹

במאמר אחר ("פיקפוקים")³⁰ נדרש מ. ערעם ללבטתיהם ודאגותיהם של אלה, המסכימים עקרונות לאירגון המשותף, אך "אינם יכולים להשתחרר מן הדאגה, שמא יתנקש האירגון המשותף בעמדת הפועל היהודי בעלייה ובעבודה". הוא מונה שלושה סוגי פיקפוקים: א) יחסו של הפועל הערבי המאורגן לעלייה היהודית; ב) האם לא תשמש הקריאה לאירגון (מנון) לנחשול מציף של עבודה ערבית למשך

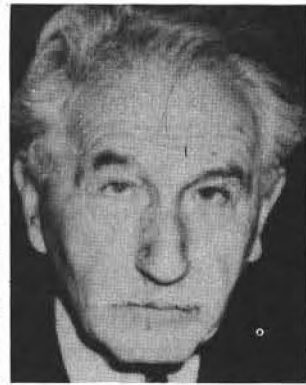
משה ערעם

אנצו סיריני

ג'ורג'י נאסר

ש.ה. ברגמן

זאב אברמוביץ

העברתי? (ג) האם גם לאחר אירגון הפועל הערבי לא נעמוד בפני סכנת תחרות של עבודה זולה (מן התוראן, מסודאן, וכדו')?
 לגבי עצם קיומם של אותם פיקפוקים, עומר ערעם, כי "אם אפילו באירגון המשותף אין גרנטיה לפיתרון אותן בעיות, הרי ברור כי מחוץ ובניגוד לאירגון המשותף בוודאי ובוודאי לא נצליח להשריש יחס של הבנה ואהדה לעלייה היהודית מצד הפועל הערבי". זהו היקף לגוי בנוסח "קל-וחומר", אשר כסיכומו אומר ערעם כי יחסו הסובייקטיבי של הפועל הערבי לעלייה היהודית ייקבע במידה רבה עפ"י השפעתה האובייקטיבית על מצבו (ויש בכביעה זו משום תמצית גישתם המתודולוגית של אנשי פועל-שמאל, הגורמים קשר ישיר והכרחי בין "התפתחות האובייקטיבית" לבין עיצוב המודעות הסובייקטיבית).

לגופם של עניינים, משיב ערעם לשלשה סוגי הפיקפוקים, אחד לאחד: (א) יחסו של הפועל הערבי לעלייה ייקבע עפ"י 3 מדדים: (1) היתרחב או יצטמצם שוק-העבודה לגבי הפועל הערבי? (2) התגבר או תפחת ההגירה הערבית מן הארץ? (3) היעלו או יורדו מחירי-העבודה של הפועל-הערבי? (הוא צופה פרספקטיבה חיובית בכל 3 הסוגיות הנ"ל). (ב) נחשול העבודה הערבית עלול להציף את הארץ דווקא בתנאי קיומם של משקים לאומיים נפרדים, ואילו כמשק ארצי יהיה טובת המיגור האחד קשורה בטובת המיגור השני. האירגון המשותף גם יגביר סולידאריות מעמדית, וירחיק את שני מעמדות העובדים מן המעמדות הנמצלים "שלהם". (ג) "פחד החוראן וסודאן" קיים ביתר-שאת דווקא בהקשר של אירגון נפרד, ואילו האירגון הבי"ל "יעביר את הפרובלמה למישור של עבודה מאורגנת".³¹

2. "ברית-שלום"

כפי שכבר צויין לעיל,⁴⁵ היווה שיתוף הפעולה בין פועל-שמאל לבין אנשי "ברית-שלום", במגרת א"פ, בעייה רגישה מאוד, משום שהוטל ספק, לאורך כל הקו, בדבקתם הציונית של האחרונים, והיא נחשדה בנכונות להסתלק, כנסיבות מסוימות, לא רק בעיקרי הציונות הפרולטארית, אלא מעצם הציונות. כמרכזן הם נחשבו לחוג זעיר-בורגני, המתעלם מכל ניתוח מעמדי של הקיטוב החברתי והשאלה הלאומית. בפולמוס הנוקב שהתנהל מעל דפי "א"פ" בין הגורם הדומיננטי באגודה (פועל-שמאל) לבין בן-הכרית הפרובלמטי ("ברית-שלום") חושף את הברלי הגישה המפרידים ביניהם, גם כאשר הם משתפים פעולה.

ברוח הנחנות הנ"ל מנהל מ.ע. (כנראה שוב משה ערעם) ויכות נוקב עם מאמר של ברגמן, איש "ברית-שלום", המתפרסם במקום אחר בחוברת.³² בעוד ברגמן מחייב אירגון משותף במישור הכלכלי-מיקצועי גרידא (בהנחה כי בין הפועלים היהודים והערבים — כמו בין יתר המעמדות מזה ומזה — קיים קונפליקט לאומי בסיסי שאין לצפות לו פיתרון קרוב), קובע מ.ע. כי גורמי הכלכלה, המדיניות והלאומיות אינם ניתקים זה מזה, אלא מהווים "משולש אחד בעל ג' זוויות". "כשם שאינו גורם אירגון כלכלי נפרד של הפועל היהודי והערבי, כך אין לרעתי שום הברלים באינטרסים הלאומיים-מעמדיים והפוליטיים-מעמדיים בין שני העמים".³³

שעה שהוא מייחס לעלייה היהודית את הפרספקטיבה של התפתחות כלכלית מורחבת לטובת שני העמים כאחד, קובע מ.ע. כי בעוד שברגמן מדבר על עמים, והאינטרסים הנפרדים שלהם, הרי הוא מדבר על מעמדות, והאינטרסים הלאומיים-מעמדיים המשותפים שלהם.³⁴ בעוד ברגמן מגן על זכותו של הפועל הערבי לקיים שיתוף-פעולה עם הבורגנות הערבית בכל הנוגע למטרות לאומיות ערביות (כשם שזכות מקבילה נשמרת לפועל היהודי), שולל מ.ע. חזית מאוחדת כזאת, הן בצד היהודי, הן בצד הערבי ("אל לך להתארגן עם מתנגדיך הסוציאליים").³⁵ מ.ע. כופר בהאשמתו המרומזת של ברגמן, כי פועל-שמאל דומיהם מדיגשים את ה"ריאקציוניות" של התנועה הלאומית הערבית בלבד, אך מגלים סלחנות לגביה אופיה של הבורגנות היהודית. "מבחינה ריאקציונית פוליטית — הוא קובע — אין שום הברל בין הבורגנות היהודית והערבית".³⁶ להלן הוא דוחה בכל תוקף את תוכנית "ברית-שלום" להנהגת מיכסות ליהודים ולערבים לעבודה מאורגנת במפעלים: "שום אחווים! פועל מאורגן ופועל לא-מאורגן, הינה הטרמינולוגיה שעליה לשמש לדעתי. קנה-מידה בהסתדרות".³⁷ לבסוף, דוחה מ.ע. נמרצת גם את הצעתו של ברגמן כי האירגון המשותף לא יתממש בהסתדרות כאירגון אינטגרלי (הכולל שימונת מקצועיות והתיישבותיות כאחד), כדי למנוע מן הפועל הערבי תחושה של "גר תושב" בתוכה. לדעת מ.ע., ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י תהפוך ל"הסתדרות העובדים הכללית הבינ-לאומית בא"י, על אגורותיה המקצועיות, ועל מוסדותיה הקואופרטיביים, ועל מוסדות קופ"ח שלה".³⁸

עוד שני מאמרים עוסקים בהרחבה, מתוך נקודת המוצא של פועל-שמאל, בסוגיית האירגון המשותף והמשק הארצי. במאמר האחר ("משק לאומי או משק ארצי?")³⁹ שולל ניר (רפאלקס) את האידיאולוגיה של "מאה אחוז (עבודה עברית במשק העברי) ומאה אחוז (עבודה ערבית במשק הערבי)", כמנוגדת "גם לחוקי הכלכלה האוניברסליים, גם למציאות הקונקרטית בא"י, והוא מכריז: "בתנאי של משק ארצי אחד, יש לפועל רק סיסמה אחת ריאליסטית וחיונית: מאה אחוז עבודה מאורגנת! אליה נשאף, עבודה נלחם!". במאמר האחר ("שורשי האירגון המשותף")⁴⁰ קובע ז. אברמוביץ כי הקונפליקט הלאומי (בין יהודים וערבים) נובע מהתנגשות אינטרסים מעמדיים, כאשר "ממד האפנדיס רואה בהתיישבות היהודים, ובייחוד בפועלים יהודיים, את הסכנה לעמדותיו ולהשפעתו בארץ". לעומת זאת, כך הוא גורס, אין קיימת בא"י התופעה הפוקדת ארצות-אמריקאיות אחרות, בהן "הפועלים החודרים לארץ מתנגשים עם הפועל המקומי". נהפוך הוא: העלייה היהודית איננה מהווה גורם עבודה זול ומתחרה. היא "מכניסה אלמנטים בעלי רמת-חיים גבוהה יותר", ואילו הפועל המקומי "רואה כריכוז ההמונים המהגרים את הכוח העלול לשחרר אותו מתחום השיעבוד, ולקבוע בארץ רגת-חיים כללית יותר גבוהה". ובסיכום: "הקרקע

הלאומית מתנגדת התנועה הציונית גם לדרישות מדיניות פרוגרסיביות (פרלמנט בא"י), ובכך היא שוללת מן הפועל הערבי את הזכות הבסיסית לבחור. לפיכך, כל הדיבורים על ציונות פרוגרסיבית מזה, ועל ריאקציה פיאודלית ערבית מזה, אינם רלבנטיים. והמסקנה: רק אירגון כלכלי משותף, נקי מהתערבות גורמים פוליטיים, אירגון זה יילחם בעבודה זולה ובלתי-מאורגנת, אך גם למען השוואת רמת-חיהם של הפועלים המאורגנים מבני שני העמים. נוכח המשימות הלאומיות (עלייה, התיישבות וכדו') שנטלה ההסתדרות על עצמה, אין ברגמן ממליץ על אירגון משותף בכל מערכות ההסתדרות, אלא רק בתחומי האיגוד המקצועי.⁴⁸

באחת: ברגמן היה מודע לסתירה בין קליטת העלייה לבין האינטגרציה המלאה בין הפועלים משני-העמים במושבה, הוא הצביע על ניגוד-האינטרסים הפוליטי המהותי, וחלק על קווי-ההרות המהפכני של אנשי פועל-שמאל, שראו את חזות הכל ב"שיתוף אינטרסים בתחום המעמדי".⁴⁹

על חריגות של השקפות "ברית-שלום" במסגרת אגודת א"פ תעיד הערת-המערכת, שליוותה את פירסום מאמרו של ה. ברגמן. נאמר בה: "מאמרו של הח' הוגו ברגמן, והערכתו בשאלת האירגון משותף, הוא כמובן על אחריותו המלאה. המערכת אינה

מסכימה לגמרי עם עמדה זו. נימוקי הח' הוגו ברגמן עומדים בניגוד לתפיסה המקובלת ב"אחוות-פועלים". הנקודה המעמדית, הנהגת המלאה — גם הפוליטית, גם הכלכלית — של ענייני הפועל היהודי והערכי, הן גם המכוונות את א"פ.⁵⁰

3. הקיבוץ המאוחד

את הביטוי המובהק והייחודי לקבוצת החברים מן הקיבוץ המאוחד נתן חיים-אנצו סירני. השקפתו בנושא האירגון המשותף היתה שונה הן כיוו של אנשי פוע"צ-שמאל, הן מזו של הוגו ברגמן. היא באה לביטוי במאמר פרוגרמטי שפורסם ב"דבר" זמן מה לפני ייסודה של אגודת א"פ,⁵¹ וכן בדברים שנשא במועצת-ההסתדרות (1929.1.10-7), ואשר פורסמו במלואם על-דפי א"פ.⁵²

סירני חיפש שביל-זהב בין גישותיו כאדם וכסוציאליסט, לבין הלהט הציוני שלו. הוא גרס כי פיתרון בעיית העבודה הערבית חייב להיות חלק אינטגרלי מהשקפה פוליטית כוללת על עתיד יחסי שני העמים. לדעתו, כל-עוד אין הפועל הערבי מאורגן, ויכול הוא לשמש תמיד שוט בידי האיכו כנגד תביעות-השכר של הפועל העברי כמושבה. לכן, אירגונו של הפועל הזול הינו תנאי בל-יעבור לקיום הפועל העברי כמושבה. אולם, המלחמה בין הפועל הזול לפועל המאורגן מסתלפת והופכת למלחמה בין פועלי שני העמים. הקמת האירגון המשותף תמנע היווצרות ניגודים מלאכותיים כאלה כמושבה.⁵³

לטענתו של בן-גוריון, כי רגת-החיים השונה (של היהודים מזה, ושל הערבים מזה) היא-היא שמפריעה לאירגון המשותף, השיב סירני כי הבדל שאינו פחות מכך קיים גם בין הפועל התימני והאשכנזי, ובכל-זאת אין איש מעלה על הדעת קיום אירגון נפרד לפועל התימני... סירני היה מודע לכך כי לא כל הבעיות שבין פועלי שני העמים תיפתרנה ע"י האירגון המשותף והורה בפה מלא כי "הקושי הוא פוליטי". ציונים אנו, (אך כבואנו ארצה אנו מוצאים פועלים ערביים לצידנו. דרוש מצע פוליטי משותף. נקודת המוצא שלנו היא הדיפרנציאציה המעמדית בקרב הערבים". סירני היה מודע לעכבותיהם של הפועלים הערביים, בכל הנוגע לשאיפותיהם הציוניות של עמיתיהם היהודיים: "אם באים ואומרים: איננו רוצים להכא את הפועל הערבי, אך אנו שואפים לרוב יהודי", צריך להיות ברור: כשם שלא רצינו להיות מיעוט בפולניה, כך לא ירצה הפועל הערבי להיות מיעוט כאן".⁵⁴ הוא קיבל את עובדת קיומה של תנועה לאומית ערבית, גם אם באותו שלב היתה קטנה ודלת-חשיבות, וסבר כי ההתפתחות ההיסטורית תוביל בהכרח לכינון פרציה של ארצות ערביות. "אך נתייחס אנו, הפועלים היהודיים, לתופעה זאת? האם נמשיך להופיע כלפי העולם הערבי כשותפי אנגליה, כאויבים-בנפש להתקוממות ולשיחרור של ארצות-ערב, או נמצא פה תפקיד מהפכני, או מעמדי, ונהיה הנפש החיה בתנועת שיחרור זאת?"⁵⁵ סירני האמין כי אם יהיה הפועל העברי שותף לפועל הערבי במלחמתו לשיחרור לאומי, אזי שאלת הרוב היהודי בא"י — שהיא כה מכרעת לגיבוש הלאומי היהודי — תחדל להיות מכרעת ביחסים היהודיים-ערביים בארץ.⁵⁶ כן הפריד סירני בין שאלת יצירתו של רוב יהודי בא"י לבין כינונה של מדינה יהודית (כסוציאליסט, גרס כי עצם המושג "מדינה" טעון קנוטאציה מעמדית. יש, אפוא, לשאוף לרוב יהודי בארץ, אך לא בהכרח לכינון מדינה יהודית).⁵⁷

ג. תגובות להופעת "אחוות-פועלים"

כנאמר, בראשית החיבור הנוכחי, היתה סוגיית האירגון המשותף "אחת הסוגיות הרגישות והכאובות ביותר שנילוו למאבק על עבודה עברית, אשר העסיק את תנועת-העבודה היהודית בא"י מאז היווסד ההסתדרות.⁵⁸ הופעתה של אגודת א"פ, ופירסום הקובץ הנושא שם זה, אשר תבעו את עלבוננו של האירגון המשותף לאחר החלטותיה של הוועידה ה-3 של ההסתדרות בנידון, השחיתו את הוויכוח בסוגיה זו. היה זה אך טבעי, לפיכך, כי הופעתם של האגודה ושל הקובץ יצרו גירוי לתגובה מצד אותם גורמים בהסתדרות, אשר עמדתם בשאלת האירגון המשותף היתה שונה, כרב או כמעט, מזו של הגורמים שיוצגו בא"פ, וכעיקר מזו של פוע"צ-שמאל, הגורם הדומיננטי באגודה. כוונתי בעיקר למפא"י מזה, ול"שומר הצעיר" מזה.

1. מפא"י

כזכור, היה יחסה של אחדות-העבודה לנושא האירגון המשותף בראשית שנות ה-20 יחס נלהב ביותר, ובן-גוריון אף הציע לוועידת אחוות-העבודה תוכנית מפליגה לפעולה בקרב הפועלים הערביים. אך אילו-המציאות גרמו עדי-מהרה לצינונה של התלהבות ראשונית זו, ולסיווגו של האירגון המשותף בסוגיית של היקף ושל צורת-אירגון (סייגים אשר היוו, מאוחר יותר, את הבסיס להחלטות הוועידה ה-3 של ההסתדרות בנידון).⁵⁹

הסיבות לנסיגת אח"ע מרעיון זה נבעו כנראה מגורמים מעשיים, יותר מאשר אידיאולוגיים. אנשי אח"ע שהלכו לארגן פועלים ערביים גילו טיפוס שונה לחלוטין מזה של הפועל היהודי, בעל מנטאליות של פלאח, בלתי-מושמע, חסר תודעת סולידאריות מעמדית, חסר התמדה בשביתה, מושפע ע"י יסודות דתיים ולאומניים. בנוסף לכך, יצרה הפגישה במקום העבודה המשותף קשיי-הידידות הנובעים מהכרלי לאום, דת ותרבות, והולידה לא רק סולידאריות, אלא גם איבה.⁶⁰ כאשר החל המו"מ בין אח"ע והפועל הצעיר על הקמת מפא"י, היתה שאלת האירגון המשותף בין הנושאים אשר שימשו בסיס למצע המשותף, בו נאמר: "המפלגה המאוחדת (...) קושרת יחסי-חברים את הפועל הערבי, ומטפחת יחסי שלום והבנה בין העם העברי והעם הערבי". השוואת מצע זה עם מצעי הפועל הצעיר ואח"ע מוכיחה כי אח"ע קיבלה בסוגיה זו את השקפת הפועל הצעיר.⁶¹ תגובה מפא"י אופיינית לתביעותיה הרדיקאליות של אגודת א"פ בנושא האירגון המשותף, באה לביטוי במאמר חרף וסרקאסטי, בחתימת ז"א (זלמן אהרונוביץ/ארן), שראה אור ב"הפועל הצעיר".⁶² כפתח מאמרו מציין ז"א, כי חרף התהליך הממושך של כיוורים ודיונים בסוגיות האירגון המשותף, מאז הופיעו הצעותיו הראשונות של בן-גוריון בנושא זה, ועד לקבלת החלטותיה של ועידת ההסתדרות ה-3 בנידון, קיימת ההחלטה אך להלכה, והאירגון הקבוע של פועלים ערביים, אותו יש להקים לכינון האירגון המשותף, טרם

קם. "הוא גם לא יהיה קיים מתוך צרכינו-אנו ומתוך המאמצים מצידנו. כל זמן שלא תבוא ההכנה לכך ברעה ובהרגשה של הפועל הערבי עצמו". ז"א טוען כי "אירגון הערבים אינו נתון בידינו, ולא רישול והנחה, ובוודאי לא חוסר הכרה והערכה, אלא סיבות אובייקטיביות יותר עמוקות, הן הגורמות לכך שהחלטת ההסתדרות עוד טרם החלה להתגשם".

להלן עובר ז"א לפולמוס עם בעלי הדעות שהוכעו מעל דפי א"פ, בהגדרו אותם כ"מיכשול פנימי" (מתוך תנועת העבודה), שנחוסף ל"התנקשות מודעת בקיום הפועל העברי מצד חלק מהאיכרים, ולהתנקשות שלא-מודעת מצד הפועל הערבי". הוא מציין בליגלוג כי "בביסוס העיוני של האירגון המשותף אין כלל אחווה באחוות-פועלים", ועובר לטפל באורח כיקורתי בכל אחד מ-3 הגוונים העיקריים שבאו לביטוי בקובץ. תחילה הוא מבקר את הוגו ברגמן, איש "כרית-שלום", שאת דעותיו הוא מסכם כדלהלן: "אירגון משותף על בסיס כלכלי, ביטול המאמצים להחרת עבודה עברית למשק העברי (אין לדבר, כמובן, על המשק הממשלתי, שאינו נזכר אפילו במפתח עם האחווים), ביטול הסתדרות הפועלים העברית, היכולה אמנם להישאר בתור "אירגון תיגוי מיישב" (?), הצדקת מלחמת הפועל הערבי נגד העליה העברית ואיחודו לשם זה בחזית הלאומית הפרוגרסיבית עם פורעי-הכרוך, צפת ומוצא". "סיכום זה" — מוסיף ז"א — "מעורר מסקנות לא לגבי האירגון המשותף, אלא לגבי הוגו ברגמן, וכשם שאין הציטטות שהובאו כאן זקוקות לפירושים, ככה אין, כמדומני, צורך לפרש את המסקנות". (דומה כי הנקודה האחרונה בטיעונו של ברגמן, זו המייחסת אופי "פרוגרסיבי" לתנועה הלאומית הערבית, היא זו המעלה עליו את עיקר זעמו של ז"א).

לאחר-מכן מתייחס ז"א בסרקאזם חריף להשקפתו של ח"ע סירני, הגורסת כי ההסכם בין הפועלים היהודיים והערביים חייב ויכול להתבסס על בסיס פוליטי, והמייצעת לפועל היהודי את תפקיד להיות הנפש החיה בתנועת השיחרור של עמי-המזרח, החותרת לפדרציה של הארצות הערביות. זאת בהנחה כי אז תחדל שאלת הרוב והמיעוט בא"י להיות המכרעת בשטח היחסים בין שני העמים. "איוז תמימות נפלאה!" קורא ז"א, ומציע לסירני לשאול "לאו-דווקא איזה ערבי ארצישראלי, אלא את חכרו הוגו ברגמן, היסכים לכל-הפחות הוא לכיטול המפתח שלו, ולביטול צידוקו את המלחמה נגד העליה על יסוד התעורה ה"מהפכנית", ה"אוונגארדית", שנקבל על עצמנו". עקרונית, אין לו, לז"א, ספק כי עתיד הישוב היהודי למלא תפקיד גדול בתהליך שיחרורם של המוני העובדים במזרח, "אולם אלה יהיו תוצאותיו של יישוב יהודי חזק". את האמונה של סירני כי ניתן להסיר את התנגדות הערבים למיפעל הציוני ע"י "הסכמה-למפרע לכרית עם הארצות הערביות" הוא מגדיר כ"פיתרון יותר מדי קל של השאלה, אשר אין לה פיתרון אלא במאמצים ענקיים של העם העברי (...). בכל אותה התקופה-שחולשתנו בארץ עדיין מרשה להקדם נגדנו סופות של פרוצות והשמדה".

לבסוף, מלגלג ז"א על מאמריו של ערעם, בהם "הכל כה חלק, פשוט, הרמוני, אופטימי, ויחס עם זה גם ציוני, וגם מעמדי, וגם מדעי כביכול". הוא מזים, על סמך נתונים מציאותיים, את הארגומנטים של ערעם, שמגמתם לשלול את עצם קיומו וסיכויו של משק לאומי-יהודי אכסקלוטיבי, על הכרותו של ערעם, כי "נסחתימה תקופת החדירה (כיבוש העבודה) — או בכל אופן עומדת בפני גמר", מגיב ז"א כי "הנחה זו (...) אינה מקורית. את הסיסמה הזאת שמעו עוד ותיקי העליה השניה, ששערוותיהם הספיקו כבר להלכין בתנועה, ושאלת החדירה לא פסקה להיות אקטואלית גם בשביל העליה החמישית". התהליכים שהתרחשו מאז המושבה העברית, תהליכי השתרשות וקביעות, יש בהם המגמה "לכצר ולהרחיב את העבודה העברית בקיימת כמושבה, להבטיח עבודה עברית תורה במטעים חדשים, ולא להגדיל כמשק העברי, את המספר של הפועלים הערבים, שיש להם הזכות המוסרית לתבוע את חלקם בעבודות המושבה אחר שהם השקיעו בה שעות-עמל רבות". להלן הוא מלגלג על נטייתו של ערעם לראות באירגון המשותף חיוב מוחלט וכוללני, העשוי לפתור כל בעייה: "שבירת הכוח הפיאודלי הערבי בארץ, ביטול הניגודים הלאומיים וקניית יחס של הבנה מצד ההמונים הערביים לעליה העברית — הכל נקנה בכוח האירגון המשותף...". כן שם הוא ללעג את ראיית האירגון המשותף כגורם לתקונם המוסרי של הנוער העברי והפועל הערבי העולים לארץ.

2. השומר הצעיר

לכאורה, היה זה אך טבעי והגיוני ש"השומר-הצעיר" יצטרף כשותף פעיל לא"פ. זאת, עקב מה שנראה כקירבה רעיונית וקונצפטואלית הדוקה למדי בין השוה"צ לבין פוע"צ-שמאל, בין היתר (ובצורה כוללת למדי) בסוגיית האירגון המשותף. ואכן, יש מי שכלל את עמדת שתי התנועות הלו בנושא זה, כפי שבאה לביטוי בוועידה ה-3 של ההסתדרות, בכפיפה אחת.⁶³ יתר על כן: בכמה מקיבוצי השוה"צ במושבות התפתחו תהליכים מתקדמים של רדיקאליזציה ציונית-שמאלית-מרכסיסטית, דבר אשר הגביר, לכאורה, את הקירבה הבסיסית בין השוה"צ לבין פוע"צ-שמאל, וחיזק את הנתונים להשתתפות השוה"צ בא"פ.⁶⁴

ואף-על-פי-כן, ולמרות צמיחתן של חזיתות ספוראדיות בין השוה"צ ופוע"צ-שמאל (וכן גם חברים מן הקיבוץ המאוחד) בכמה מושבות, לא נסתייע הדבר, ושותפות כוללת מעין זו לא קמה. המוסדות המוסמכים של השוה"צ רחו, חזרו ודחה, פניות של פוע"צ-שמאל לשיתוף-פעולה, והסתייגו שתייגות נחרצת וקונקרטיה מן ההצעה שהשוה"צ יצטרף לא"פ.

יש המייחסים את ההימנעות מלהצטרף לא"פ למניעים של "ייחוד אירגוני",⁶⁵ ויש המייחסים זאת למניעים אידיאולוגיים.⁶⁶ בחינה מדוקדקת של עמדות השוה"צ בסוגיית האירגון המשותף ובסוגיה הקונקרטיה של שיתוף הפעולה עם פוע"צ-שמאל ועם א"פ, מעלה כי היו קיימים מניעים משני הסוגים, ואין הם בהכרח סותרים אלה את אלה.

ותקנותיה, בעברית, אנגלית וערבית.⁸⁰ המטרה המרכזית של האגודה הוגדרה בפנייה כ"התקרבות כלכלית-מקצועית ותרבותית בין הפועלים של שני העמים: היהודים והערבים". (ראוי לציין כי המטרה ליצור בסיס פוליטי משותף לפועלי שני העמים לא הזכירה אלא בעקיפין ובמרומו, ואף זאת על גבי דגם-טופס של בקשה להצטרפות לאגודה, שצירפו הפונים לפנייתם).

מייד עם קבלת המכתב, פנה סגן-מושל מחוז ירושלים אל מפקד המשטרה ובתי-הכלא במחוז, וביקש את חוות-דעתו.⁸¹ בתשובתו, שנשלחה ב-12 ביוני 1930, חיזרה המפקד את דעתו כי "רישום אגודה זו איננו מומלץ", והוסיף: "יש יסוד להאמין כי זוהי יצירתם של פועלי-ציון, אשר, כפי שאתה בוודאי מודע לכך, מחזיקה בהשקפות קומוניסטיות-מהפכניות, בנוסף לתוכניתה הטריטוריאלית הציונית". להלן ציין מפקד המשטרה, כי הפרוגרמה והתעמולה של האגודה לאחדות בין פועלי שני העמים תנוהל, קרוב לוודאי, ע"פ קווים-השקפתם של פועלי-ציון, אשר עליה נימנים רוב מנהיגי א"פ. "נוכחותם של אישים כמו ד"ר הוגו ברגמן", נאמר עוד בתוכי, "עלולה להחריד השפעה בלתי-רצויה", ולבסוף ציין כי א"פ פירסמה כרוזים בערבית, כחתימתו של ג'ורג' נצאר, שהינו חבר אגודה אשר פוזרה (בעבר) ע"פ הוראת המזכיר הראשי של ממשלת המנדט.⁸²

ב-17 ביוני 1930 שוגר מטעם מושל גליל ירושלים מכתב אל עובדיה מרגלית ומן החותמים על בקשת-ההרשמה, שהוגדר בה כמזכיר א"פ. וכו' נאמר: "אתכבד להזכיר את מכתבו מיום 15 במאי 1930, בקשר עם רישום החברה אחות-הפועלים, ולהודיעו כי מטרת החברה הינן בניגוד להוראות סעיף 3 של חוק החברות העותומניות. הנני מבקש את כב' לפרק תיכף ומיד את חברתכם, אשר לא תוכל להיווסד לפי החוק. המשכת קיומה של החברה תגרום לכך כי חבריה יהיו עלולים להיחבצו לדין לפי הסעיפים 12, 13 ו-14 של חוק החברות העותומניות".⁸³

בכך הוכרזה אגודת א"פ כבלתי-חוקית, והמשך קיומה — כפעולה בלתי-עניינית. לא נותר ברירה למייסדי האגודה וחבריה אלא להיענות להוראה המוציאה אותה אל מחוץ לחוק, והיא חדלה מהתקיים לאחר כחודש וחצי מאז הוכרז על הקמתה. תגובת האגודה על פירוקה באה לכיטוי במאמר חריף שפירסם נחום רפאלסק, ממנהיגי פועלי-ציון, וא"פ (ומשפטן ע"פ עיסוקו), אשר הצביע על ליקויים חזקים-פורמאליים בפעולת השלטונות. הוא קבע כי חוק האגודות העותומניות (שעליו התבסס האיסור) קובע חובת רישום בלבד, היינו: די בהודעה לשלטונות על ייסוד האגודה, ואין כל צורך ברשיון לשם תחילת פעולותיה. בניגוד לכך, הציבה ממשלת המנדט מיכשולים לפעילותה השוטפת של האגודה, לרבות איסור קיומן של אסיפות פומביות "כל זמן שאגודתכם לא אושרה ע"י הממשלה", ולעתים אף ללא נימוק כלשהו. אשר לטיעונו של מושל המחוז, כי "מטרת החברה הינן בניגוד להוראות סעיף 3 של חוק החברות העותומניות", טוען רפאלסק כי "התקרבות כלכלית-מקצועית ותרבותית בין הפועלים של שני העמים" (כנאמר בבקשת-הרישום, לגבי

מטרות האגודה) אינה סותרת את הוראותיו של סעיף זה, האוסר "לייסד אגודות המבוססות על יסוד בלתי-חוקי, בניגוד לחוק ולמוסר, או במטרה להפריע את מנוחת הממלכה ושלמותה, או בכדי להפוך את אופי המישטר הקיים, או להפריד באופן פוליטי בין האלמנטים העותומניים השונים". הבסיס היורדי של החלטת הפירוק רצוה הוא — אומר רפאלסק — אך גרוע ממנו הוא הבסיס ה"פסיכולוגי" שניתן מטעם האדמיניסטרציה היפואית (שהביעה "חשש" שהאגודה תפעל פעילות בלתי-חוקית). ובאחת: "הגיון ההתפתחות הפוליטית בארץ העמית את האדמיניסטרציה האיי"ת בניגוד ליסודות החוק אשר כשומרו היא מופיעה".⁸⁴

מה היה, אפוא, המניע הממשלתי להוצאת האגודה אל מחוץ לחוק? אהרון כהן (איש השוה"צ, באותם הימים מזכיר מ.פ. מגדאל, ולימים מזכיר "הליגה להתקרבות ושיתוף יהודי-ערבי") רומז בסיפורו כי המניע הלטאנטי היה מניעת פעולה משותפת יהודית-ערבית, אשר בה, לכשעצמה, ראה השלטון המנדטורי סכנה-בכוח.⁸⁵ ואולם, אם נקבל את תשובת מושל מחוז ירושלים כפשוטה, ללא חיפוש כוונות נסתרות, עולה ממנה כי א"פ, אשר אנשי פועלי-ציון שאלו היו בה גורם דומיננטי, נחשדה מראש כאירגון הדבק באידיאולוגיה קומוניסטית או קוואזי-קומוניסטית בתחומי המנדט הבריטי.

מעניין לציין כי בישיבת הוועה"פ של ההסתדרות (7.7.30) נערך דיון על איסור פעילותה של א"פ ע"י הממשלה למרות התנגדותו של הרוב המכריע בהסתדרות לדרכה של האגודה ולהרכבה, ועל-אף התנגדות כמה חוגים בהסתדרות לעצם הטיפול בליגאליזציה של האגודה, צויינה בהערכה תוכניתה החיובית של א"פ, והובעה אהדה לעצם השאיפה לראות בצמיחתו של אירגון משותף לפועלי שני העמים בא"פ, זו המטרה העקרונית אשר למען קידומה נוסדה אגודת א"פ.⁸⁶

■ סיכום

אגודת א"פ, והגליון האחד והיחיד של ביטאונה, היוו אפיוזדה קצרה ביותר בתולדות תנועת-הפועלים העברית בא"פ. כל קיומה, מאז פורסמה ב"דבר" הקריאה להקמתה, ועד להודעת השלטונות המנדטוריים על הוצאתה אל מחוץ-לחוק, לא נמשך אלא כ-6 שבועות בסך-הכל.

מאזן הצפייות והביצועים של האגודה מורה על כישלון מכמה בחינות מהותיות, וניתן להניח כי היה כזה גם אילו זכתה האגודה ליותר אריכות-ימים.

הכישלון היה כראש-דורשונה אירגוני. א"פ היה, ללא-ספק, "אירגון-חזית", שיוזמו והגורם הדומיננטי בו היו אנשי פועלי-ציון, ששאפו לצאת מכידודם היחסי, ולהנחיל את רעיונותיהם בנושא האירגון המשותף לחוגים רחבים יותר ביישוב היהודי ובתנועת-הפועלים. ההישג בתחום זה היה דל ביותר. האישים והגורמים מחוץ לפועלי-ציון, שנתנו יד להקמת האגודה, היו מעטים ביותר, וכאמור — היה מרובד בעיקר באנשי "ברית-שלום" וככמה חברים מן הקיבוץ המאוחד, שנציגם הכולט היה אנצו סירני. יתר-על-כן, גם במיסגרת זאת, כפי שנתהוותה, לא שרר שלום-בית רעיוני, הברלי-הדעות בין השותפים-לחזית, ובעיקר בין פועלי-ציון שאלו לכין "ברית-שלום", היו בולטים-למדי ככמה סוגיות-מפתח — בולטים עד כדי-כך שיריביה הפוליטיים של א"פ יכלו לשים ללעג את "היעדר האחווה באחות-פועלים" (כביטוי הסרקאסטי של ז'א), כישלונה של פועלי-ציון שאלו למשוך לשותפות בא"פ

השוה"צ גיבש עמדה מהותית חיובית לגבי צורך באירגון של הפועל הערבי במושבה, כבר בשלב מוקדם למדי (במחנה קיבוץ עין-גנים בפתח-תקה, 1926), והפך עמדה זו לאידיאולוגיה רשמית שלו, כאשר מרכיביה העתידיים של מפא"י היו עדיין שקועים בוויכוחים פנימיים נוקבים בנושא זה.⁶⁷

במועצה הכפולה של השוה"צ במשמר העמק (1930) התקיים דיון על "עמדתנו כמושבה", היו, אמנם, ויכוחים בעד ונגד העיקרון של "100% אחוז עבודה עברית כמושבה החדשה", אך קרה-המחשבה הדומיננטית במועצה זו (אשר, יש לציין, מאיר יערי התייצב ברורות לצידו) היה, כי אירגון הפועל הערבי הינו מרכיב בלתי-נפרד של שיטה, וכי לא מדובר רק על שמירת זכויותיהם של הפועלים הערבים הקבועים, אלא על הצלחת המאבק המעמדי למען עבודה עברית, ואכן, החלטת המועצה דיברה על "הקמת ועדי-פועלים משותפים במקומות-עבודה משותפים", וכן על "קאות-כוח פרופורציונאלית של פועלים ערביים מאורגנים בלישכת-העבודה".⁶⁸

ואולם, עם התגלות נטיות רדיקאליות מעמדיות תקיפות בקיבוץ העליה החמישית של השוה"צ ב-1930 (נוכח רדיקאליזציה גוברת של פועלי המושבה, ויצירת קואליציות מקומיות כמושכות מסוימות בין השוה"צ ופועלי-ציון, אשר הותירו את מפא"י במיעוט), ניכרה אצל מאיר יערי הנטייה להמיר את הגישה הרדיקאלית כגישה זהירה ומאוזנת יותר. אמנם, לקראת הוועידה החקלאית הרביעית הופיע הקיבוץ הארצי עם מצע מיליטאנטי, אשר שלל באורח קטגורי את סיסמת "100% עבודה עברית" והציע להחליפה ב"חוכת עבודה מאורגנת" (מה שגרר התקפות חריפות של מפא"י כנגד השוה"צ), אך בדברי מאיר יערי בוועידה עצמה היתה מורגשת התנגדות אפולוגטית ("אנו מציעים אירגון משותף מודרג זהיר, בהתאם לגידול היישוב העברי ולריכוזי הפועל הערבי. אולם אנו מאמינים בכוח ההתחלה הצנועה, אלא פועלים ערביים מאורגנים ובעלי-הכרה הם כוח מעמדי ופוליטי גדול").⁶⁹ בהתבטאויות מאוחרות יותר, וכמענה להחלטת-הספק מצד מפא"י בנואמנותו הציונית של השוה"צ, כתב יערי כי "אנו דורשים אירגון משותף הדרגתי וזהיר, מתוך התחשבות עם צרכי העליה העברית ועם יכולתה האקטואלית של ההסתדרות".⁷⁰

אכן, דאגתה של הנהגת השוה"צ היתה נתונה להגנה על כשרותה הציונית של התנועה, כדי לא לתת פיתחון-פה ליריבים, וכדי לא לפתוח תחל למצודי האלטונטיב השמאלית בתוך התנועה, אשר גרסו התחברות אל פועלי-ציון. אירגונית, התבטא שיקול זה באומץ לשמור על ייחודו של השוה"צ בגיבוש קרביניים בין מפא"י לבין פועלי-ציון, והשאת אופציה פתוחה לאיחוד-על-בסיס-אוטונומיה עם מפא"י. רעיונית, נהגה הנהגת הקיבוץ הארצי בחשד ואף בזילול בפועל-ציון, וראתה בהם גורם שמאלני-הרפתקני המדשדש בשולי התנועה הציונית (וא אף מחוצה לה), על רקע זה, כאמור, נידחו שוב-שוב נטיונות החיזור של פועלי-ציון שאלו.⁷¹

מכאן נתייבחה גם עמדתה של הנהגת השוה"צ לגבי השותפות בא"פ. היו ב-1930 פניות אחדות של ערעם וחברים אחרים אל השוה"צ להצטרף לא"פ, אך הוועה"פ של הקבה"א החליט, לאחר ויכוח נוקב, לדחות פניות אלו.⁷² במכתב אל ערעם הודיע יערי כי הקבה"א אוהד את פעולות פועלי-ציון למען אירגון של הפועל הערבי, אך לא יצטרף אליהן, לא כנוף ציבורי ולא ע"י חברים כורדים, "מכיוון שאין אנו יכולים להשתתף בפעולה שלא בהסכמת מוסדות ההסתדרות".⁷³ בוויכוח בישיבת הוועה"פ של הקבה"א (ח'פד, 14.7.1930), שקדם לשיגור המכתב, צידדו מרדכי אורנשטיין (איש קיבוץ נסי-ציונה) ויעקב ריפטיין (איש קיבוץ עין-שמר) בהצטרפות לא"פ, אך הללו וחבריהם הותקפו ע"י מרבית הדוברים בישיבה (בלטו ביניהם כרוך לינקובסקי לין, יהודה גוטשלק, אליעזר הכהן, וכמובן מאיר יערי), אשר הביעו גליוות את החשש כי התחברות לא"פ תרחיק סיכויים של שיתוף פעולה אקטואלי עם הקיבוץ המאוחד והתקרבות למפא"י בטווח הארוך. מאיר יערי הוסיף לכך את הטיעון כי "קשר עם פועלי-ציון כמוהו כהחלטה על פתיחה במלחמה נגד השלטון הבריטי, (אשר באותם הימים ממש הוציא את א"פ אל מחוץ לחוק).⁷⁴

קיבוץ נסי-ציונה, שצידד בהצטרפות לא"פ, העביר לוועה"פ אגרות-מחאה על החלטתו. הוא הטיל ספק בכנות הנמקות שהועלו בדיוני הוועה"פ, ולדעתו היו הסיבות האמיתיות: א) שליטה א-פרוירי של קואופרציה עם פועלי-ציון שמאליים; ב) התחשבות-יתר עם אותם חלקים בקבה"א השוללים התקרבות לפועלי-ציון, אך פועלים למען ביטול הדיסטאנס כלפי מפא"י.⁷⁵

במכתב תשובה לקיבוץ נסי-ציונה קבעו יערי ויינטורב כי "הוועה"פ דחה את ההצעה להיכנס לקלוב א"פ, בעיקר מתוך הערכתו את ההרכב הפוליטי של הקלוב הזה ("ברית-שלום", פועלי-ציון שמאליים)... הוועה"פ מתנגד לכל הצעה של קואופרציה קבועה ושיטתית עם פועלי-ציון, ויצירת "אופוזיציה שמאלית" מגובשת בתוך ההסתדרות... הוועה"פ חושב את הכתובת הזאת כבלתי-ריאלית בקשר עם הרכבה הממשית".⁷⁶ כן נדחתה הצעה, שהועלתה במכתב-המחאה של קיבוץ נסי-ציונה, לקיים בסוגיית ההצטרפות לא"פ מישאל (רפרנדום) בקיבוץ השוה"צ.⁷⁷

בכך ירדה שאלת א"פ למשך שנים אחדות ממדרגו של השוה"צ. אף-כי במרוצת השנים הבאות (1932, 1935, 1936) שבו פועלי-ציון שאלו להציעו לשה"צ להחיות את א"פ וליטול בה חלק פעיל, בפגישה עם ערעם טען חזן כי "אין אנו יכולים ליצור חזית משותפת אך ורק כדי לפתור את השאלה הערבית", ומאיר יערי, בתשובתו השלילית, הדגיש כי התנאי לכל חזית משותפת הוא חברות בהסתדרות הציונית.⁷⁸

■ ד. הוצאת א"פ אל מחוץ לחוק

כתאריך 15 במאי 1930, היינו: שבועיים לאחר הקריאה ב"דבר" לייסוד א"פ, ו-12 יום לאחר התכנסות אסיפה מייסדת של האגודה, פנתה האגודה כמכתב רשמי, בעברית ובאנגלית, אל מושל המחוז, גליל ירושלים (של ממשלת המנדט הבריטי), וביקשה לרשום אותה כחוק.⁷⁹ על הבקשה היו חתומים 10 אישים, אשר תשעה מהם לא היו ידועים כמנהיגיה הבולטים של האגודה (העשירי — ד"ר הוגו ברגמן), ואיש מהם לא נימנה על הגראניטורה הראשונה של פועלי-ציון שאלו, שלושת הראשונים ברשימה, שהוגדרו כבעלי התפקידים המרכזיים באגודה, היו: אהרון גלצר (יו"ר), עובדיה מרגלית (מזכיר) ודב הירש (גובר), אל הפנייה צורפה רשימת מטרות האגודה

אוניטרול אינקוונטרול

מוצרים לחיסכון במים בע"מ
תעשיות בע"מ

מתכננים יצרנים ויצואנים
של מוצרי אינסטלציה והשקיה
לעידוד היצירה בישראל:

ת.ד. 22181 תל-אביב 61221
טל. 227055, 245817-03

את "השומר-הצעיר" שלל למעשה מן האגודה את האופי הממשי של חזית. ובעצם היה צביונה משהו מעין פוע"צ-שמאל, פלוס סרח-עורף קטן".

הגבלתה של א"פ למימדים של "פוע"צ-שמאל פלוס" מבטאת גם את מיקומה הבלתי-נוח של מפלגה זו בספקטרום של הכוחות הפוליטיים ביישוב היהודי. מפלגה זו נחשדה-מלכתחילה כמי שנמצאת על גבול הנאמנות הציונית, וניצבה (או הוצבה) על גבול הדה-לגיטימציה מנקודת-מבטם של הכוחות העיקריים בתנועת-הפועלים וכיישוב. הטלת-ספק זו הכתיבה מראש את ההסתיונות מא"פ, עוד כטרם התייחסו אל המסר הרעיוני שלה.

מעבר לכל אלה, ביטאה א"פ גם כישלון רעיוני. היתה מידה של צדק בכיקורתו הקנטרנית של דא (ומכאן, של מפא"י כולה) כלפי המתודה והתכנים ה"מדעיים" של ראשי האגודה (ובעיקר של אנשי פוע"צ-שמאל), אשר דיברו גבוהה על "הכרחים היסטוריים" ועל "חוקיות כלכלית בלתי-נמנעת", אך למעשה היו תלושים מן המציאות הקונקרטי של הפועל היהודי כמושבה, מאילוציה הקשים ומהשתקפותה כהלך-מחשבתם של רוב הפועלים. גישה "מדעית" ו"מעמדית" זו נטתה להתעלם מן המבנה-המשותף הפוליטי-לאומי של ערביי א"י, עליו הצביעו, במידה רבה של צדק, הוגו כרגמן ואנשי "ברית-שלום" (אשר להם היו נקודות-תורפה משלהם).

עם זאת, אין להתעלם מן החיוב הבלתי-מבוטל שביטאה האגודה בעצם קיומה ובתכניה הפוליטיים והרעיוניים, ובדאש ובראשונה — התמקדותה בסוגיה חשובה מאוד במיכלול הסוגיות עימן התמודדה תנועת-הפועלים העברית כא"י. התמקדות זו יצרה גירוי לבחינת-דרך וחשבון-נפש הסדרותי וציוני, ותדומתם של חברי א"פ לבחינת-דרך זו הוציאה ראוייה בחלחל-לציון. ביטוי-מה להערכה, אף מצד יריבים מרים, למניעים המצפוניים שהיו ביסוד קיומה ופעולתה של א"פ, ניתן בדיוני מועצת ההסתדרות, אשר בהם הובעה מחאה על הוצאת האגודה אל מחוץ לחוק.

אם סוגיית "העבודה העברית" הוגדרה ברבות-הימים (ע"י פרופ' אניטה שפירא) כ"המאבק הנכזב", הרי המאבק למען האירגון המשותף, הקשור אורגנית לנושא העבודה העברית, היה מאבק נכזב ומתסכל לא-פחות.

לימים, כשלושים שנה ויותר לאחר האפיזודה של א"פ, פתחה ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים (במדינת ישראל העצמאית) את שעריה לפני הפועלים הערביים, ובכך מימשה לכאורה — ובאיתור ניכר — את רעיון האירגון המשותף. אך נראה כי גם לאחר הגשמתו של צעד זה, על משמעותיותו האירגונית והרעיונית, עדיין נותרו בעינן, כבעייה אקטואלית פתוחה, כמה מדילמות-היסוד אשר אנשי א"פ, וגם יריביהם, התחבטו בהן כזמנם.

מקורות

- א. ספרים
- כהן, אהרון: ישראל והעולם הערבי (מרחביה, 1964), ע' 641.
 - מרגלית, אלקנה: אנאטומיה של שמאל — פועל-יציון שמאל בארץ-ישראל (1919-1946), ת"א, תשל"ז, ע' 458.
 - מרגלית, אלקנה: "השומר-הצעיר" — מעדות-נעורים למארכסיזם מהפכני (ת"א, חשל"א), ע' 399.
 - שפירא, אניטה: המאבק הנכזב (עבודה עברית 1929-1939), (ת"א, תשל"ז), ע' 420.
- ב. חיבורים אוניברסיטאיים
- זית דוד: בין ריאליזם ואוטופיה (קונסטרוקטיביזם, אירגון משותף ודור-לאומיות בהתפתחותו של השומר הצעיר, 1926-1942, עבודת-גמר לתואר M.A באוניברסיטת ת"א (ת"א, תשל"ט), ע' 361.
- ג. כתבי-עת:
- אחוות-פועלים, קובץ מאמרים מוקדש לכירורג שאלת האירגון הבין-לאומי של הפועל הארץ-ישראלי (ת"צ"פ, יוני 1930), ע' 66.
- ד. ערכים אנציקלופדיים
- "ברית פועלי ארץ-ישראל", מתוך ר. כנעני (עורך), אנציקלופדיה למדינה-העברה (מרחביה, 1962), כרך א', ע' 727.
 - "ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל", שם, כרך ב' (מרחביה, 1964), ע' 179.
- ה. מאמרים בעיתונות:
- דא (אהרונוביץ, זלמן): "אחוות פועלים (בשולי חוברת אחת)", הפועל הצעיר, גליון (33) 22, 4.7.1930, ע"ע 8"10.
 - רפאלקס, נחום: "אחוות הפועלים והחוק הא"י, דבר, 14.7.1930.
 - תעודות ומסמכים
- גינך המדינה, חטיבה 23, תיק 3939/675, מיכל מ/839, תעודות א"י-1.
- שפירא, ע' 64; 2. אנציקלופדיה, כרך ב', ע' 179; 3. שם, ע' 4; שפירא, ע' 65; 5. שפירא, ע' 64; 6. שם, ע' 7; שם, ע' 65; 8. שם, ע' 70; אנציקלופדיה, כרך ב', ע' 179; 9. שפירא, ע' 71; 10. אנציקלופדיה, כרך א' (הערך "ברית פועלי ארץ-ישראל"), ע' 727; 11. שפירא, ע"ע 54-55; מרגלית, שמאל, ע' 222; 12. שפירא, ע' 58; 13. שם, ע"ע 62-63; 14. מרגלית, השוה"צ, ע' 171; 15. מרגלית, שמאל, ע' 222; 16. א"פ, ע"ע 7-א; מרגלית, שמאל, ע' 17; א"פ, ע"ע 3-5; מרגלית, שמאל, ע' 8; שם, ע' 19; שם, ע' 20; א"פ, ע"ע 7-א; שפירא, ע' 74; 22. שם, ע' 23; מרגלית, שמאל, ע' 223; 24. א"פ, ע"ע 9-10; 25. שם, ע"ע 11-12; 26. א"פ, ע' 3 (תוכנם של המסמכים — ראה פרק ראשון בחיבור הנוכחי); 27. שפירא, ע' 74; 28. שפירא, ע"ע 74-75; 29. א"פ, ע"ע 12-20; 30. א"פ, ע"ע 42-31; 31. א"פ, ע' 41; 32. ראה להלן, בחיבור הנוכחי; 33. א"פ, ע' 26; 34. שם, ע' 27; 35. שם, ע' 36; שם, ע' 37; שם, ע' 38; שם, ע' 28; 39. שם, ע"ע 29-32; 40. שם, ע"ע 43-52; 41. שם, ע' 52; 42. שם, ע"ע 55-56; 43. שם, ע' 44; שם, ע"ע 42-44; 45. ראה ע' 8 בחיבור הנוכחי; 46. ח. כרגמן "על האירגון המשותף. א"פ, ע"ע 19-24; 47. שם, ע' 20; 48. שם, ע' 24; 49. שפירא, ע' 75; 50. א"פ, ע' 24; 51. ח"א סיני, "לחוכמת עבודתנו כמושבות", דבר, 30.17.30; (המובאות מתוך שפירא, ע"ע 76-75); 52. ח.א. סיני, "מהפועל כמושבה לשאלת האירגון המשותף", א"פ, ע"ע 52-55; 53. שפירא, ע' 54; 54. שם, ע' 55; 55. שם, ע' 56; 56. שם, ע' 57; 57. שם, ע' 58; ראה ע' 1 בחיבור הנוכחי; 59. ראה ע"ע 2-3 בחיבור הנוכחי; 60. שפירא, ע' 71; 61. שם, ע' 72; 62. דא, "אחוות פועלים (בשולי חוברת אחת), הפועל הצעיר, גליון (33) 22, 4.7.1930; 63. אנציקלופדיה, כרך ב', ע' 179; 64. שפירא, ע' 73; 65. שם, ע' 76; 66. מרגלית, השוה"צ, ע"ע 377-378; 67. זית, ע' 190; 68. שם, ע"ע 192-193; 69. שם, ע' 196; 70. שם, ע' 179; 71. שם, ע' 116; 72. מרגלית, השוה"צ, ע"ע 205; 281; 73. זית, ע' 117; 74. שם, ע' 74; 75. שם, ע' 118; 76. שם, ע"ע 377-378; 77. זית, ע' 78; שם, ע' 119; 79. גנך, חטיבה 23, תיק 3939/675, מיכל מ/839, תעודות 1-1א; 80. שם, תעודות 1א', 6.5.81; שם, תעודה מס' 2 (מתאריך 21 במאי 1930); 82. שם, תעודה מס' 3; 83. שם, תעודה מס' 4; רפאלקס, "אחוות הפועלים" והחוק הא"י, דבר, 14.7.30; 85. כהן, ע' 189; 86. שפירא, ע' 362 (הערת שוליים מס' 8A).

למד לשונך

קיה

יודע תשיר תש"א
תרגום המכירת המכירה של האקסיה לשון תכנית
ערכה שושנה בום

חור באריג, בדרך כלל מעובד
מכיוון המשמש לריבית נפתור
וכי"ו"ב באנגלית: buttonhole

הכחן בין אבקה לבין לולאה
הלולאה היא רצועה קטנה של
אריג או של חוטים - מחוברת
בשני קצותיה - לשם ריבית
הנפתור או להשתלת חגורה
וכי"ו"ב באנגלית: thread loop, eyelet

אבקה

ישו יבום תביום

חתיכת מתכת שאינה נכנסת
מסמך, המחוברת לאבזם
ועוזרת לרד האבקה.
באנגלית: presser, foot

לשון האבזם

רוכסן מתפרד
רוכסן הנפתח עם שולי הבגד.
יודע בלשון השם "רוכסן
"פאסנס" באנגלית: separating zipper

תר

כל אחת מן היחידות, שהתפרד מפשרה מהן
כמה סוגי תכים הם, ואלה קצתם:

תר מלל
תר בשפת האריג כדי לשפרו
ההפירורית

תר קבוץ
תר בתפר הומה לתפר כמות
בתכים נודלים, ופאסנס קיבוץ אריג
בשפית תחום

תר הכלקה
תר בתפר אריג

תר אבקה
תר בדומה לשליבה על שפת
האבקה

תר נסתר
תר הנסתר בתוך הקיבוץ

תר דעתך: הכלקה, הכליב, מכליב, משרוש כל-ל-ב הם, ועינים חפירה בתכים
גסים, הקפד אפוא לכסא את הבית הרפה בסוף התיבה במלים
הכליב, מכליב ודומיהו, ולא תישמענה פניו מחליף וכי"ו"ב

נוסף בעבל האקסיה ללשון העברית כשידת לציבור ע"י

הסנה

קבוצת
הסנה
הכרת ישראלית לכשרת בטיח